

ЗАХИСТ ПРАВ ДІТЕЙ В УГОРЩИНІ. УПОВНОВАЖЕНИЙ ІЗ ПРАВ ДИТИНИ

PROTECTION OF CHILDREN'S RIGHTS IN HUNGARY. THE OMBUTSMAN OF CHILDREN'S RIGHTS

Губаль Ю.В.,

*аспірант кафедри конституційного права
та порівняльного правознавства юридичного факультету
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

На сьогодні в Угорщині утвердилася та функціонує система суб'єктів, які, відповідно до Конституції й законів, зобов'язані чи наділені правом захищати права і свободи дитини. Основними серед них є Президент, Уряд, Уповноважений із прав дитини та його заступники, Уповноважений із прав майбутнього покоління, Уповноважений із прав національних меншин, Конституційний суд тощо. Для проведення порівняльного аналізу автор вважає за доцільне розглянути ті органи, які безпосередньо займаються захистом прав дитини і для яких охорона та реалізація їхніх прав є пріоритетними завданнями.

Ключові слова: дитина, захист прав дитини, Уповноважений із прав національних меншин, Уповноважений із прав майбутнього покоління, омбцман, соціальна політика.

На сьогоднішній день в Венгрії утвердилась и функционирует система субъектов, которые, в соответствии с Конституцией и законами, обязаны или наделены правом защищать права и свободы ребенка. Основными среди них являются Президент, Правительство, Уполномоченный по правам ребенка и его заместители, Уполномоченный по правам будущего поколения, Уполномоченный по правам национальных меньшинств, Конституционный Суд и другие. Для проведения сравнительного анализа автор считает целесообразным рассмотреть те органы, которые непосредственно занимаются защитой прав ребенка и для которых охрана и реализация их прав являются приоритетными задачами.

Ключевые слова: ребенок, защита прав ребенка, Уполномоченный по правам национальных меньшинств, Уполномоченный по правам будущего поколения, омбцман, социальная политика.

Today Hungary has established and functioning system of actors who under the Constitution and laws required or empowered to protect the rights and freedoms of the child. The main ones are: the President, the Government, the Ombudsman of Children's rights and his deputies, the Ombudsman of the future generation, the Ombudsman of minority rights, the Constitutional Court and others. For comparative analysis the author considers it appropriate to consider the agencies that are directly involved in the protection of children's rights with the protection and realization of their rights as a priority task.

Key words: child, protection of children's rights, Ombudsman of minority rights, the Ombudsman of the future generation, ombutsman, social policy.

Актуальність теми. Питання захисту прав дитини не є новим, вивченням цієї проблеми роками займалися угорські вчені, такі як Капошварі Оніка („Az emberi jogok oktatása”), Лані Ондраш („A jövő generáción mi nem a gyerekeket értjük”), Кондороші Ференц („Jogalkotás a XXI. század hajnalán”), низка інших науковців, праці яких для нашого дослідження є безцінними.

Угорщина, як і будь-яка інша демократична держава, дбає про інтереси дитини. Задля цього виявляються певні чинники, що створюють загрозу життю й нормальному розвитку дітей у сучасних умовах, визначаються шляхи їх подолання. Маються на увазі не лише специфічні права дітей, а й порушення невід'ємних прав людини, які є основою, у регламентації основних прав і свобод дітей. Однак специфічність проблеми полягає в тому, що діти – це особлива категорія людей, котрі мають здатність рости й дорослішати. При цьому вони повинні мати умови для повного та всебічного розвитку особистості. Забезпечення цих умов має бути своєчасним.

Метою статті є дослідження й аналіз праць угорських науковців, аналіз уже сформованої структури

органів, покликаних захищати права дітей, їхньої ефективної роботи.

Досягнення цієї мети неможливе без загальної характеристики відповідальних за дотримання прав дитини органів, їхніх функцій, основних завдань, цілей.

Виклад основного матеріалу. Захист прав дитини – нормативні передумови, нормативні засоби та загальні соціальні умови, що створюють незалежні юридичні й фактичні обставини для реалізації, охорони та захисту прав і свобод дитини [1, с. 10].

На сьогодні в Угорщині утвердилася й функціонує система суб'єктів, які, відповідно Конституції та законів, наділені правом захищати права і свободи дитини. Основне місце серед яких посідає омбцман.

Незалежно від моделі правового статусу, Уповноважені з прав дитини мають приблизно однакові повноваження:

- 1) вплив на законодавство, державну політику, адміністративну й судову практику;
- 2) реагування на конкретні порушення прав дитини;
- 3) проведення досліджень у галузі забезпечення прав та інтересів дітей;

4) поширення інформації про міжнародні стандарти прав дітей серед дорослих і неповнолітніх;

5) виявлення думки дітей щодо їхніх найважливіших прав та інтересів [2, с. 35].

Функції омбудсмана в кожній країні мають національні особливості. Запропонований порядок створення інституції Уповноваженого з прав дитини в Угорщині вирішує важливий аспект його статусу – незалежність від органів влади й можливість мати свою точку зору на проблеми прав та інтересів дитини. Його призначення не залежить від рішення органів влади, що забезпечує додержання ним міжнародних стандартів прав дитини, проведення загальнодержавної політики з урахуванням найширших інтересів дитини [3, с. 78].

Інститут омбудсмана в механізмі захисту прав дитини відіграє найважливішу роль, оскільки він здійснює свою діяльність незалежно від інших органів держави та посадових осіб. До предмета відання Уповноваженого з прав дитини зараховані управлінські відносини, що виникають при реалізації прав і свобод дитини. Уповноважений із прав дитини не розглядає звернення, які розглядаються судами, якщо зацікавлена особа звернулася за захистом своїх прав до суду, отже, судовій юрисдикції як основному способу захисту й відновлення порушених прав і свобод надається пріоритет у механізмі захисту прав і свобод дитини [4, с. 89].

Характерною рисою інституту є те, що ефективність його роботи прямо залежить від органічної взаємодії та співпраці з іншими органами держави, що здійснюють захист прав дитини в Угорщині. Це досягається насамперед через зобов'язання органів держави й місцевого самоврядування надання омбудсмену таких прав, як невідкладний прийом посадовими особами, безперешкодне відвідування органів публічної влади, присутність на їхніх засіданнях, звернення до Конституційного Суду, напрям актів реагування у відповідні органи тощо. При цьому вагомим умовою ефективності інституту є також особисті й професійні якості омбудсмана, насамперед такі як моральний вигляд і досвід правозахисної діяльності. Отже, без повноцінного функціонування основних органів, що утворюють механізм захисту прав дитини, діяльність Уповноваженого з прав дитини не дасть будь-які помітні результати.

Омбудсманом у справах дітей зазвичай називають незалежний статутний орган, утворений для впровадження прав та інтересів дітей. У цьому контексті терміни «омбудсман» та «уповноважений» є взаємозамінними. Вони обоє називають моделі наявних інституцій, тому вибір кожної країни стосовно того, як називати свою незалежну інституцію у справах дітей, є несуттєвим і не змінює функцій органу. Наприклад, до 2011 р. в Угорщині існувало чотири омбудсмани :

- Уповноважений із конституційних прав;
- Уповноважений із захисту інформації;
- Уповноважений із прав національних меншин;
- Уповноважений із прав майбутнього покоління

[5, с. 13].

Усі вище перераховані уповноважені тією чи іншою мірою у своїй діяльності стикалися з фактами порушення й захисту прав дітей. А вже в 2011 р. після прийняття Закону СХІ про уповноваженого перелік цих органів і їхніх повноважень дещо змінюється. Є один уповноважений, до компетенції якого належить захист прав дітей, що посідає першочергове місце серед інших повноважень, на сьогодні вказану посаду обіймає dr. Székely László, котрий має двох заступників: уповноваженого з питань прав майбутнього покоління (dr. Szabó Marcel) та уповноваженого із прав національних меншин (dr. Szalazné Sándor Erzsébet). Уповноважений і його заступники обираються шляхом відкритого голосування строком на 6 років і вважаються обраними, якщо за них проголосували 2/3 конституційного складу парламенту [6, с. 7].

Основними завданнями Уповноваженого є такі:

1) постійний моніторинг додержання конституційних прав дитини, виконання міжнародних зобов'язань у цій сфері та внесення в установленому порядку до парламенту пропозицій щодо припинення й запобігання повторенню порушень прав і законних інтересів дитини;

2) унесення до парламенту пропозицій щодо підготовки проектів законів із питань прав і законних інтересів дитини;

3) здійснення заходів, спрямованих на інформування населення про права та законні інтереси дитини.

Ключовим компонентом діяльності інституту омбудсмана як захисника дітей має бути з'ясування причин того, чому сучасна політика і практика держави неспроможні поважати їхні права й інтереси. Саме на підставі такого аналізу він має впливати на практику діяльності органів законодавчої та виконавчої влади з тим, щоб забезпечити якомога повнішу реалізацію прав дітей, задекларованих як національним, так і міжнародним законодавством [7, с. 56].

Для успішного виконання своїх завдань омбудсман повинен мати певні права й повноваження, а саме:

– вільного доступу в усі державні органи та установи з метою вивчення й аналізу документів, які зачіпають інтереси групи дітей чи окремої дитини;

– безперешкодно ознайомлюватися зі становищем дітей у проблемних сім'ях, школах, інтернатних закладах, спеціалізованих установах, де утримуються діти;

– одержувати об'єктивну інформацію від державних органів і установ щодо фактичного стану реалізації й захисту прав дітей;

– проводити конференції, «круглі столи», ділові зустрічі та інші заходи, спрямовані на об'єднання зусиль і дій державних структур, наукових, громадських організацій щодо вдосконалення системи охорони прав дітей;

– вільно й самостійно інформувати суспільство та доповідати вищим державним органам про становище у сфері захисту прав дітей.

Парламентський уповноважений із прав майбутнього покоління не є гарантом прав дитини, оскільки його повноваження спрямовані не на захист прав дітей, які вже народилися, а на захист прав тих, хто народиться в майбутньому. Відповідно, уповноважений охороняє й охоронятиме права ще ненароджених, які належать до групи громадян, найбільше позбавлених прав.

Закон від 2011 р. СХІ про уповноваженого та його заступників визначає коло повноважень для кожного з його заступників, § 3 (1) дає перелік для уповноваженого з прав майбутнього покоління:

– регулярно доповідає Уповноваженому про стан дотримання прав майбутнього покоління й факти їхнього порушення чи ситуації, що можуть спричинити їхнє порушення;

– має право законодавчої ініціативи, але тільки законопроектів, що стосуються прав майбутнього покоління;

– уносить пропозиції, зміни до законів, які стосуються прав майбутнього покоління;

– сприяє діяльності 12 міжнародних організацій, що займаються питаннями захисту прав майбутнього покоління.

З метою проведення ефективного моніторингу й реалізації прав дітей інститут омбудсмана повинен мати вплив на розвиток законодавства, політики та практики, щоб забезпечити їхню відповідність правам дітей; розглядати індивідуальні скарги стосовно порушення прав дитини; стимулювати проведення розслідувань і досліджень справ, що розглядаються; а також усіма можливими методами сприяти підвищенню поінформованості про права дитини. Іншими словами, омбудсман мусить забезпечувати краще правосуддя для дітей шляхом розширення доступу до вже чинних прав і підвищення рівня визнання прав людини, які ще не втілені в законодавстві, культурі та щоденному житті дітей.

Висновки. Реалізація конституційно-правового статусу дитини в Угорщині залежить насамперед від ефективного захисту її прав і свобод. На нашу думку, захист прав дитини являє собою визначену законодавством Угорщини систему правових, організаційних, матеріально-правових, процесуальних та інших заходів, що здійснюються органами державної влади й управління, їхніми посадовими особами, громадськими об'єднаннями, а також громадянами, іноземними громадянами та особами без громадянства з метою забезпечення прав дитини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Az ombudsmani vizsgálatról ld. részletesen az VI. fejezet 9. pontját.
2. 170/2006. (VII. 28.) Korm. rendelet a szociális és munkaügyi miniszter feladat- és hatásköréről.
3. Lányi András: A jövő generáción mi nem a gyerekeket értjük, HVG. – 2007. 84 o.
4. Vö. A 2007. évi CXLV. törvény az állampolgári jogok országgyűlési biztosáról szóló 1993. évi LIX. Törvény módosítása.
5. Kondorosi Ferenc: Jogalkotás a XXI. század hajnalán, Magyar Hivatalos Közlönykiadó, Budapest 2007. 168 o.
6. A törvénytervezetet Sólyom László készítette el, majd két országgyűlési képviselő nyújtotta be önálló képviselői indítványként.
7. Шеппель К.Л. Новый венгерский Конституционный суд / К.Л. Шеппель // Конституционное право: Восточноевропейское обозрение. – 2002. – № 1 (30). – С. 21–25.
8. Уитц Р. Конституционные ценности в практике конституционного правосудия Венгрии / Р. Уитц, А. Шало, Е. Лулева // Сравнительное конституционное обозрение. – 2007. – № 2. – С. 83–98.
9. Varga Csaba: A felsőfokú jogi oktatás főbb mai rendszerei. Magyar Tudományos Akadémia Állam – és Jogtudományi Intézete Jogösszehasonlító Osztály. Budapest. 1967.
10. Vécsei Tamás: A jogi oktatás reformjáról. Budapest. Jogászegyleti értekezlet. V. kötet. 1889.